نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیست و یکم، شماره ۶۱، تابستان ۱۴۰۰

بررسی میزان ارتباط حس تعلق به مکان و سطح امنیت اجتماعی شهروندان، مطالعه موردی: شهر قم

دریافت مقاله: ۹۷/۱۱/۱ **پذیرش نهایی:** ۹۸/۴/۳

صفحات: ۲۵۸-۲۴۱

محسن کاملی: گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران[۱]
Email: kameli@sru.ac.ir
حمیدرضا عظمتی: گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران
Email: azemati@sru.ac.ir

چکیده

رفتارهای انسانی و فعالیت های افراد در فضاهای شهری ایجاد شده و روابط فرهنگی و اجتماعی نیز در این فضاها شکل می‌گیرد. با توجه به اینکه منشا اصلی ناامنی شهروندان ریشه در درون شهرها داشته و عوامل مهمی هم چون فرم کالبدی شهر، بناهای شهری و شکل ساختمان ها در این امر دخیل هستند هدف از تحقیق، سنجش میزان تاثیر حس تعلق به مکان در افزایش سطح امنیت اجتماعی شهروندان شهر قم می-باشد. روش تحقیق توصیفی– تحلیلی کمی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شهر قم بوده و به جهت جمع‌آوری حاصل از مطالعات میدانی از فن پرسشنامه به تعداد ۳۸۴ عدد استفاده شده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که روابط و چیدمان‌های فضایی در فضای محله با نظارت و نابهنجاری‌های اجتماعی به همراه محیط فیزیکی و کالبدی دارای همبستگی مستقیم و معنادار می‌باشد. هم‌چنین نوع فرم و اندازه فضا که دیگر مولفه حس تعلق به مکان محسوب می‌گردد با نابهنجاری اجتماعی و آزادی حرکت نیز دارای همبستگی مستقیم و معنادار است. بافت و تزئینات فضای محله‌ها نیز با محیط فیزیکی و کالبدی دارای همبستگی بوده و در میان آنان بیشترین همبستگی در بین ابعاد حس تعلق به مکان و امنیت اجتماعی مربوط به مولفه آزادی حرکت با نوع فرم و اندازه فضا به مقدار ۰,۹۸۰ می باشد.

کلید واژگان: امنیت، جامعه، حس تعلق، اجتماع.

۱ . **نویسنده مسئول:** تهران، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، ۰۹۱۲۵۵۲۴۴۸۴

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

مقدمه

مقصود از امنیت شناخت وضعیت رهایی از دغدغه و تعقیب ایمنی در پرتو مناسبات و تعاملات جاری بین نهادها و افراد می باشد(نصیری،۱۳۸۱:۶). به دیگر سخن، منظور از امنیت اجتماعی آرامش و آسودگی خاطری است که هر جامعه، موظف است برای اعضای خود در زمینه شغلی، اقتصادی، سیاسی و قضایی ایجاد کند؛ بنابراین امنیت اجتماعی، چیزی نیست جز حالتی از آسودگی مردم از ترس، تهدید و اضطراب و مصون ماندن جان، مال، ناموس، هویت و اعتقادات آنان از هرگونه تهدید و تعرض مفروض(صدیق سروستانی، ۱۳۸۴: ۴). لیسکا و همکارانش (۱۹۸۲) (حسنوند،۱۳۹۱: ۶۰) معتقدند: ترس از ناامنی میتواند تاثیرات روانشناختی گسترده ای؛ چون: اضطراب، بی اعتمادی، احساس بیگانگی، انزوا و عدم رضایت از زندگی ایجادکند؛ همچنین ممکن است انسان هایی که دچار آن هستند، برای مقابله با ترس خود و اجتناب از قربانی بزه واقع شدن، از مکان های معین و افراد غریبه و بیگانه دوری کنند؛ در نتیجه فعالیت های اجتماعی آن ها محدود شود یا این که با تهیه تجهیزات ایمنی، حائلی امنیتی در روابط اجتماعی خود با دیگران ایجاد کنند که این خود در زمان پرخاشگری، نتیجه معکوس دارد و منجر به افزایش خشونت و ناامنی اجتماعی می شود.

محیط کالبدی و تاثیرات آن در زندگی روزمره مردم از مسائلی است که در سال های اخیر از طرف متخصصین بسیاری مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است(کانتر[1]،۱۹۹۷; کوپر[2]،۱۹۷۴). مکان ها دارای مقیاس متفاوت بوده و مکانی که ما حس تعلق بیشتری به آن داریم، ممکن است اتاقمان، خانه مان، آپارتمانمان، محله، شهر یا کشورمان باشد(جردن[3]،۱۹۹۶). بنابراین حس تعلق ترکیبی پیچیده از معانی، نمادها و کیفیت های محیطی است که شخص یا گروه به صورت خودآگاه یا ناخودآگاه از یک مکان خاص ادراک می کند. این معنا که عمدتا بر پایه ارتباط عاطفی فرد با محیط قرار دارد، در طراحی به صورت نمود کالبدی خود را نمایان می سازد(جوان فروزنده و مطلبی،۱۳۹۰:۳۰).

تعلق به مکان سطح بالاتری از حس مکان است که به منظور بهره مندی و تداوم حضور انسان در مکان نقش تعیین کننده ای می یابد (فلاحت،۱۳۸۴:۴۷). تعلق به مکان که بر پایه حس مکان به وجود می آید فراتر از آگاهی از استقرار در یک مکان است و زمانی که با امنیت گره بخورد باعث افزایش حضور ساکنین در آن می گردد. به طوری که این حس به پیوند فرد با مکان منجر شده و در آن انسان خود را جزیی از مکان می داند و براساس تجربه های خود از نشانه ها، معانی، عملکردها و شخصیت مکان، نقشی برای آن در ذهن خود متصور می سازد و مکان برای او قابل احترام می گردد(استیل[4]،۱۹۸۱:۴۴). به همین سبب هدف از مقاله حاضر بررسی میزان ارتباط حس تعلق به مکان با احساس امنیت اجتماعی است. با توجه به هدف تبیین شده این سوال مطرح می گردد که چه ارتباطی بین ابعاد حس تعلق به مکان(فرم و اندازه، بافت و تزئینات، روابط چیدمان) با

1 Canter
2 Cooper
3 Jordan
4 Steele

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

امنیت اجتماعی(نظارت اجتماعی، نابهنجاری اجتماعی، محیط فیزیکی و کالبدی، آزادی حرکت) وجود داشته و این ارتباط به چه میزان است؟

بررسی پیشینه تحقیق معمولا به منظور نقد مطالعات موجود درباره پژوهش است و اگر به درستی صورت گیرد به بیان مساله کمک می کند و یافته های تحقیق را به پژوهش های قبلی متصل می سازد(سرمد و دیگران،۱۳۸۷:۵۵).

سالواسن[1](۲۰۰۲) در تحقیق خود عواملی هم چون موقعیت، منظر، شخصیت کالبدی، مالکیت، اصالت، وسایل رفاهی، طبیعت مانند آب، گیاهان، آسمان، خورشید و فضاهای عمومی و خصوصی را در افزایش حس هم‌چنین لویکا[2] (۲۰۱۱) مکان را به عنوان مفهوم اصلی در روان شناسی محیطی بیان می نماید. او در تحقیقات خود به این نتیجه می‌رسد که در میزان ارتباط عاطفی افراد با مکان(حس تعلق به مکان، هویت مکان، حس مکان و...) اختلاف نظر وجود دارد و روابط بین این مفاهیم به درستی تبیین نشده است. هم چنین عواملی هم چون اندازه، محصور بودن، تنوع، مقیاس، بومی گرایی و استفاده از یک عنصر متمایز(نماد) را در افزایش حس تعلق به مکان مرتبط می‌داند. تعلق به مکان مرتبط می‌داند. امیرکافی(۱۳۸۵) در تحقیقی با عنوان بررسی احساس امنیت و عوامل موثر بر آن مطالعه موردی شهر تهران، نشان داده است که احساس امنیت با متغیرهایی، هم چون بی نظمی اجتماعی، درک از بروز جرائم و بزهکاری، ریسک و مخاطره(ریسک اعتماد کردن) و حمایت اجتماعی(امداد و یاری) همبستگی معناداری دارد. رضوان و فتحی(۱۳۹۱) در مقاله خود تحت عنوان بررسی عوامل مرتبط با احساس ناامنی در محلات شهری، در ناحیه ۳ منطقه ۱۷ شهرداری تهران به بررسی عوامل عمده مرتبط با احساس ناامنی در ساکنان محلات شهری و شناسایی و تجزیه تحلیل آنان پرداخته است. نتایج حاکی از تحقیق بیان می نماید که بین ساکنان محله های مورد مطالعه از نظر میزان احساس ناامنی تفاوت معناداری وجود دارد. متغیرهای سن،تعداد خانوار در واحد مسکونی و میزان شناسایی محله توسط افراد مورد مطالعه عموما در احساس ناامنی ساکنان تاثیرگذار نیست، اما متغیرهایی هم چون زمان سکونت در محل و احساس تعلق مکانی افراد مورد مطالعه به طور معناداری در احساس ناامنی آنان موثر است. مشکینی و همکاران(۱۳۹۳) در مقاله خود تحت عنوان ارزیابی حس تعلق به مکان ساکنان شهرهای جدید(مطالعه موردی شهر جدید هشتگرد) به بررسی عوامل موثر در حس تعلق به مکان پرداخته و نتایج تحقیق حاکی از آن است که بین چهار متغیر مدت سکونت، احساس امنیت ساکنان در محل، رضایت از دسترسی به خدمات شهری و میزان فعالیت‌های اجتماعی و جمعی با حس تعلق مکانی رابطهٔ معناداری وجود دارد. به‌گونه‌ای که هر چه مدت سکونت، میزان خدمات شهری، امنیت محل و فعالیت‌های اجتماعی و جمعی ساکنان بیش‌تر گردد، حس تعلق مکانی ساکنان شهر جدید هشتگرد نیز، افزایش می‌یابد. خدایی و دیگران(۱۳۹۳) در مقاله خود تحت عنوان بررسی تاثیر امنیت اجتماعی بر دلبستگی به مکان از منظر گروه نوجوان در شهر تهران به بررسی تاثیر مولفه های امنیت اجتماعی بر شاخص دلبستگی به مکان و تبیین معناداری یا عدم معناداری آنها در محلات منتخب

1 salvesen
2 Lewicka

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می دهد که بین سه مولفه امنیت اجتماعی با متغیر دلبستگی به محله، همبستگی متوسطی برقرار است.

مبانی نظری

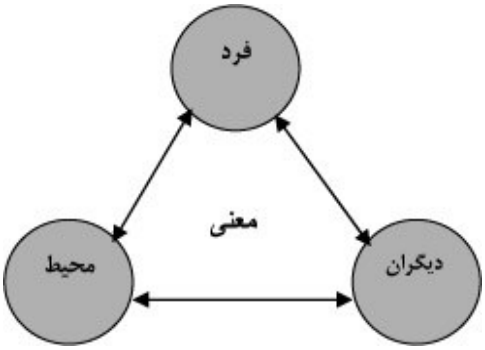
حس مکان

محیط علاوه بر عناصر کالبدی شامل پیام ها، معانی و رمزهایی است که مردم براساس نقش ها، توقعات انگیزه ها و دیگر عوامل آن را رمزگشایی و درک می کنند و در مورد آن به قضاوت می پردازند .این حس کلی، که پس از ادراک و قضاوت نسبت به محیط خاص در فرد به وجود می آید، حس مکان نامیده می شود .حس مکان عامل مهمی در هماهنگی فرد و محیط بوده و باعث بهره برداری بهتر از محیط، رضایت استفاده کنندگان و در نهایت احساس تعلق آنها با محیط و تداوم حضور در آن می شود (سرمست،۱۳۸۹:۸۶).

حس تعلق به مکان را می توان به معنای خاص و متمایز بودن، ثابت و پایدار ماندن و به جمع تعلق داشتن دانست(احمدی زاده و همکاران،۱۳۹۳:۷۱) تعلق مکانی در مردم به واسطه مکانی که در آن به دنیا آمده اند و رشد کرده اند شکل می گیرد. در واقع این نوع ارتباط با مکان، مردم را به گونه ای ماندگار، تحت تاثیر قرار می دهد و خاطره مکان، هویت انسان را غنا می بخشد. از دیدگاه روانشناسی محیط، احساس تعلق و دلبستگی به مکان در سطح بالاتری از حس مکان قرار دارد، که به منظور بهره مندی و تداوم حضور انسان در مکان نقش تعیین کننده ای می یابد.(فلاحت،۱۳۸۵) تعلق به مکان، فراتر از آگاهی از استقرار در یک مکان است. این حس به پیوند فرد با مکان منجرشده و انسان در آن خود را جزیی از مکان می داند و براساس تجربه های خود از نشانه ها، معانی، عملکردها و شخصیت ها نقشی برای مکان در ذهن متصور می سازد و مکان برای او قابل احترام می شود(استیل،۱۹۸۱:۴۴). مهمترین معنای تعلق به مکان در تجربه رابطه نمادین فرد، گروه و مکان نهفته است که می تواند ضمن فرهنگی بودن، از دیگر منابع اجتماعی،سیاسی،تاریخی و فرهنگی نیز معنا بگیرد (فلاحت،۱۳۸۵). تعلق مکانی به رابطه شناختی با یک محیط یا یک فضای خاص اطلاق می شود و در واقع دلبستگی به مکان رابطه نمادین ایجاد شده توسط افراد به مکان است که معانی احساسی، عاطفی و فرهنگی مشترکی به یک فضای خاص می دهد(آلتمن و لو[1]،۱۹۹۲). شکل(۱).

1 Altman & Low

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

شکل (۱). مدل مفهومی مکان و عوامل تشکیل دهنده آنها

ماخذ: گوستاوسون[1]،۲۰۰۱

شامای[2] برای حس مکان سه مرحله اصلی تعلق به مکان، دلبستگی به مکان و تعهد به مکـان را بـا هفـت سـطح تعیین می کند .این سطوح از حس مکان، کاربرد فرایند حس مکان را نشان می دهند که از بی تفاوتی تـا حـس فداکاری نسبت به مکان را به ترتیب زیر شامل می شود(شامای،۱۹۹۱:۶۵):

۱- بی تفاوتی نسبت به مکان: در ادبیات حس مکان مورد توجه واقع نمی شود، ولی در سنجش حس مکان مـی توند مورد استفاده قرار گیرد.

۲- آگاهی از قرارگیری در یک مکان: فرد می داند که در یک مکان متمایز زندگی می کند و نمادهای آن مکان را تشخیص می دهد، ولی هیچ احساسی که او را به مکان متصل کند وجود ندارد.

۳- تعلق به مکان: در این سطح فرد نه تنها از نام و نمادهای مکان آگاه است، بلکه با مکان احساس بودن و تقدیر مشترک داشتن نیز دارد، در این حالت نمادهای مکان محترم و آن چه برای مکان رخ می دهد، برای فرد نیز مهم است.

۴- دلبستگی به مکان: در این سطح فرد ارتباط عاطفی پیچیده با مکان دارد .مکـان بـرای او معنـا دارد و مکـان محور فردیت است و تجارب جمعی و هویت فرد در ترکیب با معانی و نمادها به مکان شخصیت می دهد، در ایـن حالت بر منحصر بفرد بودن مکان و تفاوت آن با دیگر مکان ها تاکید می شود.

۵- یکی شدن با اهداف مکان: این سطح نشان دهنده درآمیختگی و پیوستگی فرد با نیازهای مکان است .در این حالت فرد اهداف مکان را تشخیص داده، با آنها منطبق شده و از آنها پیروی می کند، در فرد شور، عشق، حمایت و از خودگذشتگی نسبت به مکان وجود دارد.

۶- حضور در مکان: به نقش فعال فرد در اجتماع که علت آن تعهد به مکان است، توجه دارد.

1 Gustafson

2 Shamai

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

۷- فداکاری برای مکان: بالاترین سطح حس مکان است و فرد عمیق ترین تعهد را نسبت به مکان دارد و فداکاری های زیادی در جهت گرایشات، ارزش ها، آزادی ها و رفاه در موقعیت های مختلف از خود نشان می دهد .در این سطح آمادگی برای رهایی علایق فردی و جمعی به خاطر علایق تمامی سطوح قبل که مبنای نظری داشتند، این سطح و سطح قبلی از رفتارهای واقعی افراد برداشت می شود. فرد معمولا این سطح را به طور ضمنی با سرمایه گذاری منابع مانند زمان، پول و غیره نشان می دهد.

عوامل شکل دهنده به مکان

برخی محققین نظیر آلتمن و لو علاوه بر تاکید بر نقش اجتماعی مکان، به تعاملات و ارتباطات فرهنگی-اجتماعی در مکان اشاره و تعلق به مکان را از منظر تعلق اجتماعی یعنی گونه ای از تعلق استفاده کنندگان تعبیر نموده-اند(آلتمن و لو، ۱۹۹۲). با این حال محققین دیگری نیز بر نقش عناصر کالبدی به عنوان عاملی مهم در شکل گیری حس تعلق تاکید داشته و ضرورت توجه به ابعاد کالبدی را در فرایند حس تعلق ضروری می دانند .بر این اساس عوامل تاثیرگذار در شکل گیری حس تعلق به مکان را می توان در دو دسته تقسیم بندی نمود :تعلق اجتماعی و تعلق کالبدی به مکان(جوان فروزنده، مطلبی،۱۳۹۰:۳۲)

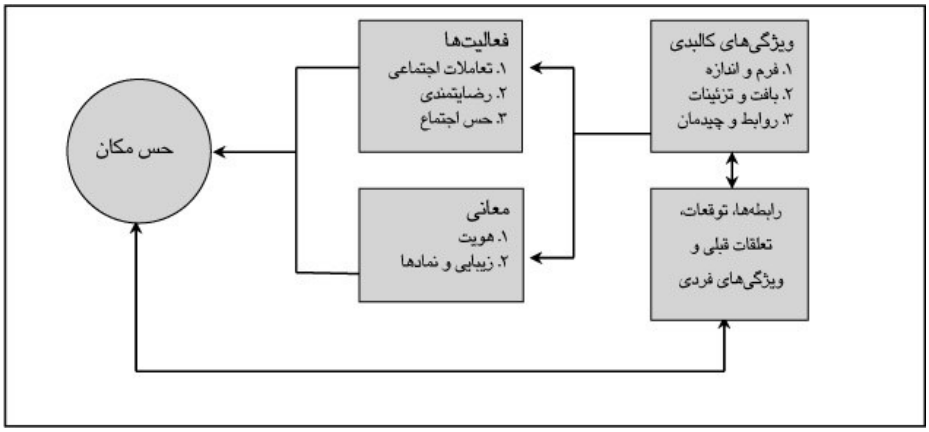
تعلق کالبدی به مکان برگرفته از عناصر و اجزا کالبدی مکان به عنوان بخشی از فرایند شناخت و هویت انسانی است. ریجرو لاوارکاس در مطالعات خود به نقش مهم و اساسی تعلق کالبدی اشاره و از آن به عنوان ریشه داری یاد نمودند که بر این اساس، فرد محیط را به همراه عناصر کالبدی آن در شکل دهی معنای تعلق، به خاطر می سپارد(ریگر و لاوراکاس[1]،۱۹۸۱) علاوه بر آنها تیلور نیز به همراه گروه دیگری در بررسی خود از فضاهای عمومی با اشاره به عناصر کالبدی، از آن به عنوان تعامل کالبدی یاد می نماید که معادل تعلق کالبدی به مکان است .قبل از این دو، پروشانسکی بر ضرورت توجه به عناصر کالبدی در محیط انسانی و نقش آن در شکل گیری و تداوم هویت فردی انسان اشاره نموده است .وی با تاکید بر نقش حس تعلق کالبدی در محیط به عنوان بخشی از هویت مکانی، آنرا جزیی از هویت فردی و نهایتا هویت اجتماعی افراد در محیط های مختلف تبیین می‌کندبسیاری از پژوهش های اخیر نیز رابطه مشخصه‌های فضای کالبدی و تعاملات جمعی را محور توجه خود قرار داده اند . دیدگاه این تحقیقات بر این است که در هر محیط، فضای کالبدی به مثابه سامانه ای فضایی عمل می کند که بر تعاملات جمعی کاربران موثر است (دانشگر مقدم،۱۳۹۰:۲۹).

شناخت و ادراک فرد از یک مکان از شروط اولیه برای ایجاد حس تعلق به مکان است .بدین منظور محیط هایی با خوانایی و تمایز کالبدی برای استفاده کنندگان جز محیط های مطلوب بوده و ادراک و شناخت بهتری از سوی افراد در آن صورت می گیرد .عوامل کالبدی همچون مشخص نمودن حریم ها، حدود مالکیت و همسایگی ها از مهمترین عوامل ادراک مناسب انسانی از محیط هستند که فرد براساس شایستگی ها و انگیزش های خود به کنکاش و تجربه محیط می پردازند(جوان فروزنده، مطلبی،۱۳۹۰:۲۹) براساس نظریه مکان-رفتار در روانشناسی

1 Riger&Lavrakas

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

محیطی، محیط به دو عامل فعالیت و کالبد دسته بندی می شود .در این ارتباط کالبد به همراه متغیرهای فرم و ساماندهی اجزا، به عنوان مهمترین عامل در شکل گیری حس تعلق به محیط ارزیابی می شود. عناصر کالبدی از طریق ایجاد تمایز محیطی و ارتباط درون و بیرون در فضاها، به ایجاد حس تعلق می پردازد .شکل، اندازه، رنگ، بافت و مقیاس به عنوان ویژگی های فرم، هریک نقش موثری در شکل گیری حس تعلق داشته و نوع ساماندهی و چیدمان اجزا کالبدی نیز عامل موثر دیگر است. از سویی عناصر کالبدی از طریق همسازی و قابلیت تامین نیازهای انسان در مکان در ایجاد حس تعلق موثر هستند(جوان فروزنده، مطلبی،۱۳۹۰:۳۴) .شکل(۲).

شکل(۲). حس مکان و عوامل تاثیر گذار در آن

ماخذ: فلاحت زاده،۱۳۸۵

امنیت اجتماعی

واژه «Societal security» به معنی امنیت اجتماعی شده یا امنیت جامعگی، ناظر به تولید امنیت از بستر جامعه می باشد، اما از آنجا که امنیت جامعگی واژه متداول نیست، از واژه امنیت اجتماعی در تبیین این مفهوم مدد می گیرند(کلاهچیان،۱۳۸۲:۱۳۷) نویسندگان و پژوهشگران به ویژه آنان که از منظر جامعه شناسی به مقوله امنیت توجه دارند و جامعه را مرجع امنیت می دانند، در این باره دارای اجماع نظر هستند. آنان بر این باورند که امنیت اجتماعی شده در حقیقت امنیت اجتماعی تعمیم داده شده و به نوعی امنیت تعمدا اجتماعی شده است. به نظر می رسد نزدیکترین مفهوم به امنیت اجتماعی، مفهوم امنیت اجتماعی شده باشد (افتخاری،۱۳۸۵و۱۳۸۶) در مجموع، می توان گفت مراد از امنیت اجتماعی، امنیتی است که خاستگاه آن جامعه فروملی بوده و ریشه در فرآیند هویت سازی اجتماعی دارد؛ به نحوی که عناصر و نهادهای اجتماعی با کنش و واکنش های فردی و اجتماعی خود در بستر جامعه به تولید و بازتولید هویت و همبستگی جمعی پرداخته، هم چنین نقش بارز خود در امنیت سازی را بروز می دهند (زمانی،۱۳۸۶:۶۹) هم چنین امنیت اجتماعی توانایی جامعه در دفاع از خصوصیات و ویژگی های اساسی خود در برابر تغییرات و تهدیدات واقعی و

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

احتمالی است. امنیت اجتماعی زمانی مطرح می شود که جوامع احساس می کنند هویتشان در خطر است(ویوسیتک[1]،۲۰۰۲:۲).

امنیت اجتماعی و احساس امنیت نخستین بار و به صورت منسجم توسط باری بوزان مطرح شد. به عقیده بوزان، امنیت بشری به پنج دسته امنیت نظامی، امنیت سیاسی، امنیت اقتصادی، امنیت اجتماعی و امنیت زیست محیطی تقسیم میشود (خوشفر، ۱۳۷۹: ۷۴). بطور کلی آنچه موجب رضایت خاطر و خشنودی و یا احساس امنیت می شود، تأمین حقوق و آزادی های مشروع افراد جامعه است. به عبارت دیگر، احساس امنیت یا امنیت روانی را هنگامی می توان مورد اشاره قرار داد که فرد یا جامعه ای از احساس کفایت، اعتماد و آرامش برخوردار باشد و از احساس دلهره، اضطراب و ترس رها شود (کرامتی،۱۳۸۵:۲۲).

مازلو در سلسله مراتب نیازها، نشان داد که ارضای نیازهای ایمنی یک احساس ذهنی مثبت به دنبال دارد که به موجب آن انسان احساس جسارت و شجاعت بیشتری می کند (سیف،۱۳۹۰:۲۳۴)؛ هم چنین حرکت به سمت ارضای نیازهای بالاتر را امکان پذیر می سازد و فرد را به ظاهر شدن و کسب مهارت ها و تسلط بر شرایط بر می انگیزد؛ در حالی که با در معرض خطر قرار گرفتن امنیت، شخص به نیازهای سطح پایین باز می گردد؛ علاوه بر آن، عدم امنیت، پایه ای برای علائم معینی مانند تنش مداوم، هراس عمومی، بیخوابی، لرزش و ترس های مبهم از مصیبت های احتمالی و بیقراری است (دلاور و همکاران،۱۳۸۷:۵۰)؛ از جمله پیامدهای دیگر احساس عدم امنیت این است که شخص را در حال بسیج قوا و تلاطم و به همریختگی سوخت و ساز بدن قرار می دهد؛ اگر این احساس یابد، فرد را به سوی بیماریهای جسمی و روانی سوق خواهد داد(شاملو،۱۳۶۴:۲۳۲) امنیت اجتماعی از نظر بوزان به حفظ ویژگی هایی اشاره دارد که براساس آن، افراد خود را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می کنند، یا به عبارتی، با جنبه هایی از زندگی فرد ارتباط پیدا می کند که هویت گروهی او را شکل می دهد (نبوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۶؛ کولینز[2]،۲۰۰۲). بدون شک امنیت اجتماعی، لازمه حیات هر نظام سیاسی و اجتماعی است. مقوله امنیت اجتماعی به مثابه یک آرمان و واقعیت، از حقوق اساسی محسوب می شود و در نهایت برآیند مجموعه ای از تعاملات و نیز تعاون و سازگاری بین افراد مختلف در نظام اجتماعی است. امروزه نقش و اهمیت امنیت اجتماعی در پیشرفت هر جامعه ای تا بدان پایه است که آن را بستر و پیشنیاز هر گونه توسعه دانسته اند.(باپیران و دیگران، ۱۳۹۴:۷۶).

امنیت اجتماعی در ارتباط با ویژگی های کالبدی فضای شهری

امنیت به معنای «رهایی از خطر، تهدید، آسیب، ترس یا وجود آرامش، اطمینان، آسایش و اعتماد» است (ساروخانی، نویدنیا، ۱۳۸۵: ۸۸) و محصول برقراری نظم در جامعه است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر به عنوان یکی از حقوق اجتماعی انسان بیان شده و هم ردیف آزادی قرارگرفته است (صالحی،۱۳۸۷:۲۰-۲۲). نیاز

1 Vucetic
2 Collinz

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

به امنیت همواره از نیازهای اساسی انسان بوده که براساس طبقه بندی مازلو[1](مـازلو،۱۹۴۳) در رتبـه ی دوم و بعد از نیازهای جسمانی و زیستی قراردارد و در صورت برآورده نشدن نسـبی ایـن نیـاز، نیازهـای رده ی بـالاتر انسان مانند نیاز به عشق، نیاز به احترام به طور نسبی برآورده نشده و انسان از دستیابی به بـالاترین نیـاز خـود که خودشکوفایی است باز می ماند(پاکزاد،۱۳۸۵: ۳۳). امنیت از سه لایه ی اصلی و متکامل تشکیل شده اسـت که عبارتند از: امنیت فردی، امنیت اجتماعی و امنیت ملی. در ایـن پـژوهش منظـور از امنیـت، همـان امنیـت اجتماعی است؛ حالت فراغت همگانی از تهدیدی که رفتار غیرقانونی یک فرد(جرم)، ممکن اسـت در تمـامی یـا در بخشی از یک جامعه پدید آورد (ساروخانی، نویدنیا، ۱۳۸۵: ۸۹). برخی صـاحبنظران معتقدنـد امنیـت از دو جنبه عینی و ذهنی تشکیل شده که جنبه عینی و بیرونی همان ایمنی و جنبه ذهنی و درونی احساس امنیـت نام دارد(کارگر، ۱۳۸۳: ۳۶). به عبارت دیگر منظور از احساس امنیت اجتماعی، حالات درونی و جنبه ذهنـی از امنیت است که انسان ها در ارتباط با دیگر افراد جامعه و در فضاهای عمومی شهر احساس می کننـد(اکبری و همکاران،۵۴،۱۳۹۱).

تحقیقات اخیر در استرالیا و دیگر کشورها (۱۹۹۵) نشان داده اند که تفرجگاه ها، بازارها و دیگـر مراکـز خریـد عمومی در برابر جرم آسیب پذیر هستند و مولفه های مشخصـه جـرم در آنهـا عبارتنـد از: عناصـری در مراکـز شهری نظیر مغازه ها، تئاتر، رستوران ها، ایستگاه های حمل و نقل عمومی و... . اصولا موقعیـت هـای تجـاری و تفریحی بر جرم و رفتار مجرمانه در سطوح پیرامون خود تاثیر می گذارند، همان طور که این سطوح، قسمتی از پیاده روها و فضاهای خارجی خود را نیز همرنگ خود می‌کنند(بل[2]،۱۹۹۸:۱۱). جرم هـایی ماننـد جیـب بـری، کیف قاپی، وندالیسم (صدمه زدن های مجرمانه)، سرقت وسایل نقلیه، حمله هـای بـدنی خفیـف و ترسـاندن و برخی موارد دیگر نظایر آن‌ها می شود. اما بیشتر رفتارها و اعمالی که گروه های زیادی از استفاده کننـدگان را، از مراکز شهری می ترساند، اعمالی است که گرچه بطور اصولی جرم نیست، اما باعـث بـی نظمـی عمـومی مـی شود.

فضای امن در محله ها

رویکرد امنیت از طریق طراحی بر این اندیشه مبتنی است که رفتار انسانی در یک محـیط شـهری تحـت تـاثیر طراحی محیط قرار دارد(کاملی، ۲۴:۱۳۹۷) طبق بررسـی انجـام گرفتـه یـک فضـای امـن در محلـه هـا بـرای شهروندان در صورتی تحقق می پذیرد که آنان از ۴ ویژگی الگوی زیر برخوردار باشند. شکل(۳).

الف. فعالیت ها و بهره وری ها: مردم نیاز دارند که به محیط محل زندگیشان وارد شـوند و در آنجـا بـه فعالیـت های خود صورت دهند. آنها تقاضا دارند که از شرایط محیطی و امکانات آن برای فعالیـت هـای خـود اسـتفاده کنند. فضای خالی از فعالیت، نیاز به امنیت ندارد. اگر مردم در فضای اجتماعی، امنیت لازم برای فعالیتهایشـان را احساس نکنند، از حضور در فضاهای اجتماعی امتناع می ورزند.

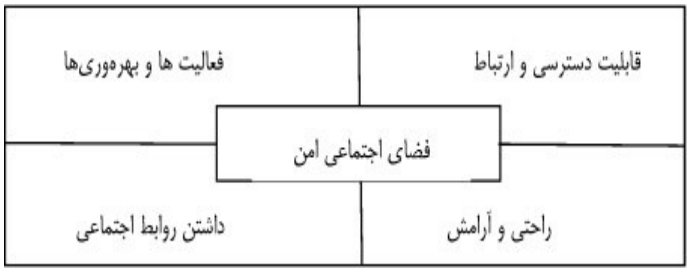
1 Maslow
2 Bell

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

ب. قابلیت دسترسی و ارتباط: یکی از مقیاس های ارزیابی محیط امن، قابلیت دسترسی به امکانات موجود در محله هاست ؛ مانند وسایل حمل و نقل، فضای مناسب پارک ها، فروشگاه ها، مکان های ارائه خدمات به شهروندان اعم از شهرداری ها، مراکز آموزش و پرورش، مکانهای مذهبی، مدرسه.

ج. راحتی و احساس آرامش: احساس راحتی و آرامش فضای محلی برای شهروندان، یکی دیگر از ویژگی های یک محیط اجتماعی موفق است . افراد ضمن آنکه راحت بودن این فضاها را مشاهده می کنند، تصور ذهنی خوشایندی از آن دارند.

د. داشتن روابط اجتماعی: مردم نیاز دارند که در ارتباط اجتماعی خود با دوستان و خویشان، احساس امنیت داشته باشند. آنان در تعامل با همسایگان، هم محلی ها و دوستان، نیازمند فضای مناسبی هستند تا بهتر بتوانند در شبکه روابط اجتماعی فعال شوند.

شکل (۳). فضای امن در محله ها

ماخذ: موسسه پروژه فضاهای عمومی[1]، ۲۰۰۲

خصوصیات برخی فضاهای شهری به گونه‌ای است که زمینه‌ی ترس بیشتری را فراهم می‌آورد. عدم وجود نورکافی در خیابان، خوابیدن بی سر پناهان و معتادان در کنار خیابان و نبود پیاده رو در اتوبان‌ها از آن جمله-اند(کاملی و حسینی،۱۳۹۶:۲۰۹) در خصوص سنجش احساس امنیت اجتماعی نیز چگونگی قرارگیری فضاهای شهری و نوع دیدگاه افراد نسبت به فضا می تواند به طور خواسته یا ناخواسته بر روی رفتار انسان ها تاثیرگذار باشد. امروزه احساس ناامنی شهروندان ریشه در درون شهرها دارد. در این میان قسمت عمده ناامنی شهرها در کنار حس دلبستگی و تعلق به مکان ها به فرم کالبدی شهر و شکل ساختمان ها، بناهای شهری مربوط است. فضاهای عمومی شهر که عموم مردم در آن حضور دارند بیش از مکان های دیگر نیازمند امنیت چه از لحاظ کالبدی و کارکردی است. شناخت فعالیت های جاری در محیط های شهری و جایگزینی و تناسب آن ها با کالبدشان می تواند در بهبود شرایط محیط برای برقراری امنیت باشد. (خدایی و دیگران، ۱۳۹۴: ۵۶).

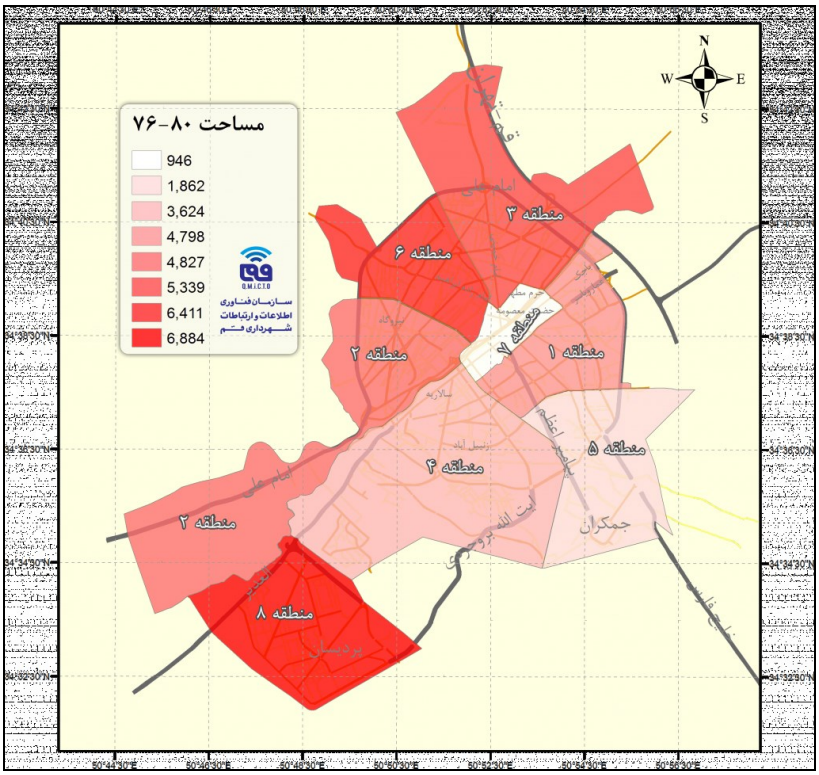
1 project for public spaces(PPS)

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

روش تحقیق

منطقه مورد مطالعه

قم یکی از کلان‌شهرهای ایران و مرکز استان قم است که در ۱۴۰ کیلومتری جنوب تهران واقع‌شده است. این شهر در کنار رودخانه قم رود در دشت قم قرار دارد و در زمان‌های قدیم به خاطر قرار گرفتن در مسیر جاده ابریشم دارای اهمیت ارتباطی زیادی بوده است. شهر قم لقب‌های فراوانی دارد، اما لقب رسمی این شهر در رسانه‌ها، پایتخت مذهبی ایران خوانده می شود. از شمال به استان مرکزی، از شرق به تهران و سمنان و از غرب به اصفهان محدود می شود. شکل(۴).

شکل(۴). منطقه مورد مطالعه

داده و روش کار

روش تحقیق در پژوهش حاضر توصیفی تحلیلی - کمی بوده و به جهت جمع آوری اطلاعات از منابع اسنادی و کتابخانه ای استفاده گردیده است. به منظور سنجش میزان حس تعلق و احساس امنیت اجتماعی در بین جامعه نمونه به شیوه نمونه گیری طبقه‌بندی، از مطالعات میدانی(فن پرسشنامه؛ پرسشنامه محقق ساخت) استفاده شده است. برای تعیین حجم نمونه از تکنیک کوکران استفاده شده (حافظ نیا،۷۸:۱۳۹۰) و تعداد ۳۸۴ پرسش نامه در مناطق ۸ گانه شهر قم توزیع شده است. در مرحله بعد با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و با استفاده از نرم افزار SPSS به تجزیه و تحلیل داده ها پرداخته شد. هم چنین به جهت تعیین پایایی تحقیق

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

از آلفای کرونباخ بهره برده شده و پایایی دو پرسشنامه امنیت اجتماعی و تعلق به مکان به ترتیب ۷۸.۰ و ۰,۸۵ است.

نتایج

به منظور تحلیل داده ها، رابطه ابعاد حس تعلق(فرم و اندازه، بافت و تزئینات، روابط چیدمان) با امنیت اجتماعی(نظارت اجتماعی، نابهنجاری اجتماعی، محیط فیزیکی و کالبدی، آزادی حرکت) بررسی شده است. هم چنین برای سنجش هر بعد حس تعلق و امنیت اجتماعی از چندین سوال استفاده شده است، از این رو سوالات پس از ترکیب شدن تجزیه و تحلیل نیز گردیده‌اند. با توجه به فاصله‌ای بودن سوالات به دو متغیر ذکرشده از آزمون همبستگی پیرسون[۱] برای همبستگی بین متغیرها استفاده شده است. این ضریب به منظور بررسی رابطه بین دو متغیر فاصله ای یا نسبی استفاده می شود. (کلانتری،۱۳۸۷:۱۰۸).

توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت، از کل نمونه ۵۳,۶ درصد را مردان و ۴۶,۴ درصد را زنان تشکیل می دهند. برحسب وضعیت تاهل ۴۵,۱ درصد افراد مجرد، ۵۳,۷ درصد متاهلین و ۱,۲ درصد افراد بی همسر(بر اثر طلاق یا فوت همسر) می باشند. برحسب گروه سنی که ۱۷,۹ درصد متعلق به گروه سنی ۱۵-۱۹ساله، ۲۰,۴ درصد گروه سنی ۲۰-۲۴ساله،۲۹,۴ درصد گروه سنی ۲۵-۲۹ ساله،۱۳,۵ درصد گروه سنی ۳۵-۳۹ ساله،۴,۱درصد گروه سنی ۴۰-۴۴ ساله،۷,۹ درصد گروه سنی ۴۵-۴۹ساله،۱,۵ درصد گروه سنی ۵۰-۵۴ ساله، ۳,۸درصد گروه سنی ۵۵-۵۹ساله و۱,۵درصد گروه سنی ۶۵سال و بالاتر هستند.برحسب محل سکونت از کل نمونه، ۲۹,۶درصد افراد ساکن در منطقه۴ و ۴۲,۹درصد افراد ساکن در منطقه۳ و ۲۷,۵ درصد افراد ساکن در منطقه۲ را تشکیل می دهند.

باتوجه به نتایج تحقیق توزیع فراوانی نمره میانگین پاسخگویان بر حسب مولفه های حس تعلق به مکان(فرم و اندازه، بافت و تزئینات، روابط چیدمان) می‌باشد. بیشترین نمره میانگین ۳,۶۵ مربوط به مولفه فرم و اندازه و ۳,۲۱ مربوط به مولفه بافت و تزئینات است. جدول(۱).

جدول (۱). توزیع فراوانی نمره میانگین پاسخگویان بر حسب ابعاد حس تعلق به مکان

	فرم و اندازه	بافت و تزئینات	روابط و چیدمان
میانگین	۳,۶۵۴۷	۳,۲۱۸۸	۳,۴۲۷۸
انحراف از میانگین	۰,۰۵۳۷۵	۰,۰۵۴۵۹	۰,۰۵۲۶۵
میانه	۳,۴۵۷۷	۳,۳۵۸۶	۳,۵۸۲۵
مد	۴,۰۰	۳,۳۴	۳,۰۰
انحراف معیار	۰,۷۸۵۲۸	۱,۱۵۲۴۴	۰,۹۸۵۴۸
واریانس	۱,۲۵۸۵۵	۱,۲۷۸۵۲	۱,۲۲۸۵۹

[۱] - Pearson Correlation

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

هم‌چنین توزیع فراوانی نمره میانگین پاسخگویان بر حسب مولفه های امنیت اجتماعی(نظارت اجتماعی، نابهنجاری اجتماعی، محیط فیزیکی و کالبدی، آزادی حرکت) است، جدول(۲). در این جدول همان گونه که مشاهده می کنید بیشترین نمره با میانگین ۳,۴۸ مربوط به محیط فیزیکی و کمترین نمره با میانگین ۲,۶۵ مربوط به آزادی حرکت است و نابهنجاری اجتماعی با ۳,۳۸ و نظارت اجتماعی با ۲,۸۵ در رتبه دوم و سوم قرار دارند.

جدول (۲). توزیع فراوانی نمره میانگین پاسخگویان بر حسب ابعاد احساس امنیت اجتماعی

	نظارت اجتماعی	نابهنجاری اجتماعی	محیط فیزیکی	آزادی حرکت
میانگین	۲,۸۵۵۴	۳,۳۸۵۲	۳,۴۸۴۸	۲,۶۵۶۵
انحراف از میانگین	۰,۴۴۵۲	۰,۴۳۲۱	۰,۴۷۵۶	۰,۵۱۷۸
میانه	۲,۷۴۵۰	۳,۴۵۱۲	۳,۲۲۵۴	۲,۵۴۷۴
مد	۲,۱۰	۳,۱۴	۲,۷۴	۲,۰۰
انحراف معیار	۰,۷۹۴۱۳	۰,۸۴۷۴۱	۰,۸۸۵۲۱	۰,۷۸۸۵۸
واریانس	۰,۷۷۴۱۲	۰,۸۰۲۴۱	۰,۸۲۱۴۵	۰,۷۵۴۸۵

با توجه به نتایج آزمون همبستگی(مقدار r=۰,۷۷۸ و سطح معناداری=۰,۰۰۲) می توان اذعان داشت که بین حس تعلق به مکان و احساس امنیت اجتماعی با اطمینان لازم رابطه ای معنادار و مستقیم برقرار است؛ یعنی با حس تعلق به مکان احساس امنیت اجتماعی بیشتر خواهد شد و بالعکس. جدول(۳).

جدول (۳). نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیر حس تعلق به مکان و احساس امنیت اجتماعی

	حس تعلق به مکان	احساس امنیت اجتماعی
ضریب همبستگی پیرسون	۱,۰۰۰	۰,۷۸۸
سطح معناداری		۰,۰۰۲
تعداد	۳۸۴	۳۸۴

برای سنجش احساس امنیت اجتماعی از چهار بعد استفاده شده است که در ذیل به سنجش همبستگی هر کدام از این ابعاد حس تعلق به مکان پرداخته می شود.

نظارت اجتماعی: نظارت اجتماعی شامل حضور نیروهای پلیس در محله و وجود دوربین های مداربسته می شود. در این تحقیق به منظور سنجش میزان نظارت اجتماعی رسمی و غیررسمی مورد پرسش قرار گرفته است. نتایج آزمون پیرسون نشان می دهد که رابطه معناداری بین روابط و چیدمان با نظارت اجتماعی وجود داشته به صورتی که مقدار r=۰,۸۷۲ و سطح معناداری۰,۰۵۶ می‌باشد. پس از آن گویه های بافت و تزئینات به همراه فرم و اندازه قرار داشته است.

نابهنجاری اجتماعی: نابهنجاری اجتماعی شامل وجود افراد معتاد، دزدی و سرقت، دعوا و درگیری به همراه مزاحمت خیابانی را شامل می شود. نتایج تحلیل پیرسون حاکی از آن است که بین نابهنجاری اجتماعی و روابط و چیدمان به همراه فرم و اندازه ارتباط معنادار وجود دارد. از تمامی مولفه های حس تعلق به مکان،

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

روابط و چیدمان بیشترین مقدار تاثیر را در افزایش سطح امنیت اجتماعی با مقدار r=۰,۷۵۵ دارا بوده است. پس از آن فرم و اندازه با r=۰,۷۳۲ ، هم چنین بافت و تزئینات در رتبه سوم با r=۰,۴۳۲ در پایین ترین سطح همبستگی قرار دارد.

محیط فیزیکی و کالبدی: به منظور سنجش این مولفه، روشنایی در شب، فضاهای خالی و متروکه، قدم زدن در کوچه ها و معابر تاریک مورد پرسش قرار گرفت. نتایج آزمون نشان دهنده وجود رابطه مستقیم و معنادار بین مولفه محیط فیزیکی و کالبدی احساس امنیت اجتماعی با بافت و تزئینات و روابط و چیدمان حس تعلق به مکان است. این مولفه با روابط و چیدمان در سطح معناداری۰,۰۰۷ قرار داشته و ضریب همبستگی پیرسون آن r=۰,۶۹۸ است. هم چنین با بافت و تزئینات در سطح معناداری۰,۰۷۸ قرار داشته و ضریب همبستگی پیرسون آن r=۰,۵۸۷ می باشد.

آزادی حرکت: این موضوع به امنیت از رفت و آمد اتومبیل و موتور در کنار تعقیب شدن از سوی غریبه ها می پردازد. نتایج حاصل از آزمون پیرسون گویای وجود همبستگی بین آزادی حرکت امنیت اجتماعی و حس تعلق به مکان است. مقدار این مولفه امنیت اجتماعی با حس تعلق به مکان برابر r=۰,۹۸۰ و سطح معناداری۰,۰۰۰ بوده که بیشترین مقدار را در سطح حس تعلق دربر داشته است. پس از آن بافت و تزئینات و روابط و چیدمان در رتبه های بعدی قرار گرفته اند. جدول(۴).

جدول (۴). نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین نظارت اجتماعی و حس تعلق به مکان

		فرم و اندازه	بافت و تزئینات	روابط و چیدمان
نظارت اجتماعی	همبستگی پیرسون	۰,۴۲۲	۰,۵۲۱	۰,۸۷۲(*)
	سطح معناداری	۰,۰۷۸	۰,۰۷۵	۰,۰۵۶
نابهنجاری اجتماعی	همبستگی پیرسون	۰,۷۳۲(*)	۰,۴۲۳	۰,۷۵۵(*)
	سطح معناداری	۰,۰۵۲	۰,۰۵۸	۰,۰۸۷
محیط فیزیکی و کالبدی	همبستگی پیرسون	۰,۲۸۷	۰,۵۸۷(*)	۰,۶۹۸(*)
	سطح معناداری	۰,۰۹۹	۰,۰۷۸	۰,۰۰۷
آزادی حرکت	همبستگی پیرسون	۰,۹۸۰(*)	۰,۳۲۰	۰,۲۲۹
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۳۲۸	۰,۰۵۳

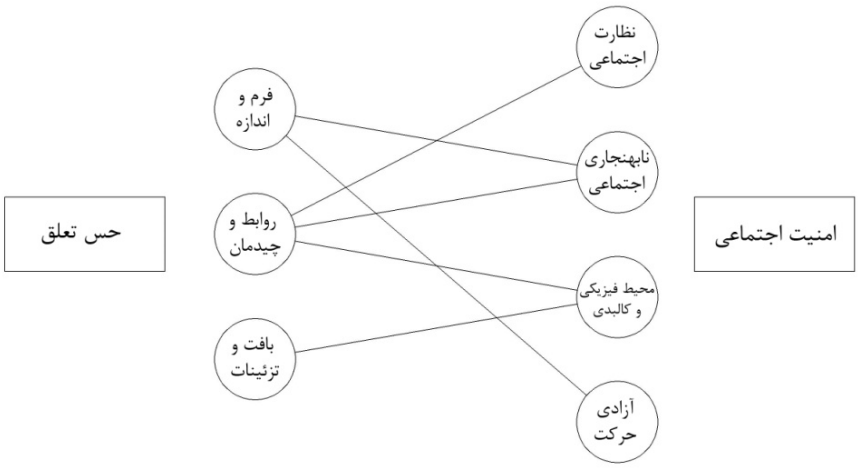
نتیجه گیری

نتایج تحقیق حکایت از آن دارد که ابعاد حس تعلق به مکان(فرم و اندازه، بافت و تزئینات، روابط و چیدمان) در فضای محله بوده و مولفه های امنیت اجتماعی(نظارت اجتماعی، نابهنجاری اجتماعی، محیط فیزیکی و کالبدی، آزادی حرکت) را در برمی‌گیرد. در توزیع فراوانی میانگین پاسخگویان بر حسب مولفه های حس تعلق به مکان بیشترین نمره مربوط به فرم و اندازه با مقدار ۳,۶۵ و کمترین مربوط به بافت و تزئینات می باشد. هم چنین در توزیع فراوانی نمره میانگین پاسخگویان بر حسب مولفه های امنیت اجتماعی، بیشترین نمره با میانگین ۳,۴۸ مربوط به محیط فیزیکی و کالبدی و کمترین آن مربوط به نظارت اجتماعی می‌باشد. می توان

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

اذعـان داشـت کـه بـین حـس تعلـق بـه مکـان و احسـاس امنیـت اجتمـاعی بـا مقـدار r= ۰,۷۸۸ و سـطح معناداری۰,۰۰۲ رابطه ی معنادار و مستقیم برقرار است.

نتایج دیگر تحقیق حاکی از آن است که روابط و چیدمان‌های فضایی در فضای محله با نظارت و نابهنجاری‌های اجتماعی به همراه محیط فیزیکی و کالبدی دارای همبستگی معنادار می‌باشد. هم‌چنین نوع فرم و انـدازه فضـا که دیگر مولفه حس تعلق به مکان محسوب می‌گردد با نابهنجاری اجتماعی و آزادی حرکـت دارای همبسـتگی است. بافت تزئینات فضای محله‌ها نیز با محیط فیزیکی و کالبدی دارای همبستگی بـوده، شـکل(۵) و در میـان آنان بیشترین همبستگی در بین ابعاد حس تعلق به مکان و امنیت اجتماعی مربوط به مولفه آزادی حرکـت بـا نوع فرم و اندازه فضا به مقدار ۰,۹۸۰ می‌باشد. جدول(۵).

شکل(۵). دیاگرام ارتباطی میان مولفه‌های معنادار امنیت اجتماعی و حس تعلق به مکان

جدول (۵). نتایج همبستگی معناداری میان متغیرهای امنیت اجتماعی و حس تعلق به مکان

امنیت اجتماعی	حس تعلق	ضریب همبستگی
آزادی حرکت	فرم و اندازه	۰,۹۸۰
نظارت اجتماعی	روابط و چیدمان	۰,۸۷۲
نابهنجاری اجتماعی	روابط و چیدمان	۰,۷۵۵
	فرم و اندازه	۰,۷۳۲
محیط فیزیکی و کالبدی	روابط و چیدمان	۰,۶۹۸
	بافت و تزئینات	۰,۵۸۷

پیشنهادات

در ارتباط با افزایش حس تعلق به مکان و بویژه بالارفتن سـطح امنیـت اجتمـاعی شـهروندان پیشـنهادات زیـر مطرح می‌گردد.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

- ایجاد فضاهای عمومی، فرهنگی و ورزشی برای برقراری تعاملات ساکنان محلـه در جهـت افـزایش حـس تعلق به مکان و گذران اوقات فراغت در آن فضاها در راستای کاهش نابهنجاری اجتماعی
- جلوگیری از ایجاد فضاهای پرت و تاریک و تامین نظارت اجتماعی دیگران
- نورپردازی مطلوب فضاها در قسمت‌هایی از محله که امکان رخ دادن جرم در آن بیشتر می باشد.
- ایجاد تغییر در ساختار محیط فیزیکی و اثرگذاری بر شـیوه اسـتفاده مـردم از محـیط و افـزایش نظـارت شهروندان
- استفاده از نگهبان یا کمک یار پلیس(پلیس محله) در کنار حضور مستمر پلیس در فضایی از محله ها کـه امکان نظارت بیشتر را در تمامی قسمت محله داشته باشد.
- استفاده از پتانسیل ساکنین محله به جهت فعالیت در شورای محله و اسـتفاده از نقطـه نظـرات آنـان در افزایش تعلق محله ای

منابع

افتخاری اصغر.(۱۳۸۵). **مباحث کلاسی مربوط به به درس جامعه شناسی امنیت**. تهران: دانشگاه عـالی دفـاع ملـی، دوره پنجم گرایش امنیت ملی.

اکبری رضا ؛ پاک بنیان سـمانه.(۱۳۹۱). **تاثیر کالبد فضاهای عمومی بر احساس امنیت اجتماعی زنان، نمونه موردی: محله نارمک و شهرک اکباتان شهر تهران**، نشریه هنرهای زیبا، **۱۷(۲)**:۵۳-۶۴.

امیرکافی مهـدی.(۱۳۸۸).**بررسی احساس امنیت و عوامل موثر بر آن مطالعه موردی شهر تهـران**، فصـلنامه تحقیقات علوم اجتماعی ایران، **۵(۲۰)**:۱-۴۲.

باپیری امیدعلی؛ کمربیگی خلیل؛ درویشی فرزاد.(۱۳۹۴). **بررسی میزان احساس امنیـت اجتمـاعی و برخـی عوامل مرتبط با آن** ، فصلنامه فرهنگ ایلام، **۱۶(۴۶)**:۷۵-۹۰.

پاکزاد جهانشاه .(۱۳۸۵). ***مبانی نظری و فرایند طراحی شهری***، شهیدی، تهران.

جوان فروزنده علی؛ مطلبی قاسم.(۱۳۸۹). **مفهوم حس تعلق به مکان و عوامـل تشـکیل دهنـده آن**، نشـریه هویت شهر، **۵(۸)**:۲۷-۳۷.

حافظ نیا محمدرضا.(۱۳۹۰). ***مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی***،تهران،انتشارات سمت.

حسنوند اسماعیل ؛ احسان حسنوند.(۱۳۹۱). **بررسی عوامل موثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان (مطالعه موردی: شهرستان سلسله)** ، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، **۴(۴)**:۵۷-۸۰.

خدایی زهرا؛ رفیعیان مجتبی؛ داداش پور هاشم؛ تقوایی علی اکبر.(۱۳۹۴). **بررسی میزان امنیـت اجتمـاعی بـر دلبستگی به مکان از منظر گروه نوجوانان در شهر تهران**، فصلنامه راهبرد، **۴(۱۳)**: ۴۵-۷۴.

خوشفر غلامرضا.(۱۳۷۹). **امنیت و جامعه مدنی، نشریه امنیت**، تهران، وزارت کشور.

دانشگرمقدم گلرخ؛ بحرینی، سیدحسین؛ عینی‌فر، علیرضا.(۱۳۹۰). **تحلیل اجتماع پذیری محیط کالبدی، متاثر از درک طبیعت در محیط انسان ساخت**، نشریه هنرهای زیبا،**۳(۴۵)**:۲۷-۳۸.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

دلاور علی؛ احمدوند علی محمد؛ رضایی علی محمد.(۱۳۸۷). **ویژگی های روانسنجی مقیاس احساس امنیت،** فصلنامه دانشور رفتار، **۱۵(۲۸)**: ۴۹-۶۴.

رضوان علی ؛ فتحی منصور.(۱۳۹۱). **بررسی عوامل مرتبط با احساس ناامنی در محلات شهری،** در ناحیه ۳ منطقه۱۷ شهر تهران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، **۱۲(۴۵)**: ۴۵۱-۴۷۹.

ساروخانی باقر؛ نویدنیا منیژه.(۱۳۸۵). **امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران،** فصلنامه‌ی رفاه اجتماعی،**۲۲**، ۸۷-۱۰۸.

سرمست بهرام.(۱۳۸۹).**بررسی و تحلیل نقش مقیاس شهر در میزان تعلق به مکان، مطالعه موردی: شهر تهران. ۸(۲۶)**: ۱۳۳-۱۴۶.

سریع القلم محمود.(۱۳۸۷).**مبانی عشیره ای فرهنگ سیاسی ایران،** اطلاعات سیاسی اقتصادی،**۱۳۶**: ۳۴-۴۳.

سیف علی اکبر.(۱۳۹۰).**روانشناسی پرورشی نوین، روانشناسی یادگیری و آموزش،** تهران، دوران.

شاملو سعید.(۱۳۶۴). ***آسیب شناسی روانی،*** تهران، چهره.

صالحی اسماعیل.(۱۳۸۷). ***ویژگیهای محیطی فضاهای شهری امن،*** مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری،تهران.

صدیق سروستانی رحمت.(۱۳۸۴). ***بررسی برخی از عوامل تهدیدکننده امنیت اجتماعی،*** مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، ج۲، زیرنظر معاونت اجتماعی ناجا، تنظیم کننده احمد کاهه، تهران، نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، معاونت ناجا

فلاحت محمدصادق.(۱۳۸۴). **نقش طرح کالبدی در حس مکان مسجد،** مجله هنرهای زیبا، تهران، **۲۲**: ۳۵-۴۲.

فلاحت محمدصادق.(۱۳۸۵).**مفهوم حس مکان و عوامل شکل دهنده آن،** نشریه هنرهای زیبا، **۲۶**: ۵۷-۶۶.

کارگر بهمن.(۱۳۸۳). ***امنیت شهری،*** سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، تهران.

کاملی محسن.(۱۳۹۷). ***راهنمای کاربردی پیشگیری جرم از طریق طراحی محیطی،***خرسندی، معاونت اجتماعی پیشگیری از وقوع جرم قوه قضاییه، تهران.

کاملی محسن؛ حسینی سیدباقر.(۱۳۹۶). **بررسی عوامل محیطی موثر بر وقوع جرائم شهری(جرم سرقت)، مطالعه موردی: منطقه ۱و۷ شهر قم،** فصلنامه جغرافیا، **۱۵(۵۳)**: ۲۰۵-۲۱۸.

کرامتی مهدی.(۱۳۸۵). **بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان کشور،** فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، **۲(۶)**: ۵۷-۶۶.

کلانتری خلیل.(۱۳۸۷). ***پردازش و تحلیل داده ها در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی با استفاده از نرم افزار SPSS،*** فرهنگ صبا، تهران

کلاهچیان محمود.(۱۳۸۲). ***راهکارهای تحقق امنیت اجتماعی.*** مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی. شماره یک، جلد اول.

مشکینی ابوالفضل؛ قاسمی اکرم؛ حمزه‌نژاد مهدی.(۱۳۹۳). **ارزیابی حس تعلق به مکان ساکنان شهرهای جدید (مطالعهٔ موردی: شهر جدید هشتگرد)**، فصلنامه فضای جغرافیایی، **۱۴**: ۴۱-۵۶.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]
[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]

نبوی، سیدعبدالحسین؛ حسین زاده علی حسین؛ حسینی هاجر.(۱۳۸۷). **بررسی تاثیر پایگاه اجتماعی اقتصادی و هویت قومی براساس امنیت اجتماعی**، فصلنامه دانش انتظامی، **۲(۳۹)**:۹-۳۸.

نصیری قدیر.(۱۳۸۱). **معنا و ارکان جامعه شناسی امنیت**، فصلنامه راهبرد،**۲۶** :۱۱۲-۱۳۳.

A.H. Maslow (1943), **A Theory of Human Motivation, Psychological Review**, **50(4)**:370-96.

Altman, I. & Setha Low (ed.) (1992), **Place Attachment**, Plenum Press, New York.

Bell, W. (1998), **Women and community safety**. Bell Planning Associates South Australia, **32:**1-26.

Canter, David, (1977), **the Psychology of Place**, London: Architectural Press.

Collinz, Alan (2002) **Burma's Civil War: A Case of Societal Security**, Civil Wars Journal, **5(4)**: 119-134.

Cooper Marcus, C.(1974), **The house as symbol of the self**, In J. Lang, C. Burnett, W.

Gustafson,Per,(2001), **Meaning of Place:Every Day Experience and Theorethical Conceptualization,** Journal of Environmental Psychology, **21**, 5-16.

Jordon,J.(1994) **Technical Difficulties** .Boston: Beacon Press.

Shamai, Shmuel (1991), **Sense of place: An empirical measurement**, Isreael, Geoforum volume **22**: 347-358.

Lewicka, M. (2011): **Place attachment, How far have we come in the last 40 years?**, Journal of Environmental Psychology, **31(3)**: 207-230

Salvesen, D. (2002): **The Making of Place, Research on Place & Space Website**, http://www.matr.net, (Retrieved September 4, 2015).

Steele, Fritz (1981), **The sense of place**, CBI publishing company,Boston.

Moleski and D.Vachon (eds), **Designing for Human Behavior: Architecture and the Behavioral Sciences**, Stroudsburg, Pa.: Dowden, Hutchinson & Ross,**33:**130-46.

Project for Public Spaces (2002). What Makes a Successful Place: http: //www. pps.org/topics/gps/grplacefeat.

Vucetic, Srdjan (2002)**traditional versus societal security and the role of securitoztion**, southeast European politics,vol .**31(1)**:71-76.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1400.21.61.14.2]

[DOI: 10.52547/jgs.21.61.241]